

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОНОПОЛІЗОВАНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ

доц. **Карінцева О.І.**, студент гр. Емс-31/2с **Татарченко Н.О.**

У будь-яких економічних системах існують певні сектори національного господарства природні монополії. Природні монополії функціонують у житлово-комунальному господарстві, на залізничному, водному та повітряному транспорті, в нафтогазовій галузі, у сфері місцевих телефонних послуг тощо. Природно-монопольна сфера суттєво впливає на соціально-економічний розвиток країни, що обумовлює необхідність державного регулювання галузей природної монополії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності, змісту та діяльності природних монополій, проблемам регулювання цін і тарифів на продукцію та послуги природних монополій присвячені праці багатьох зарубіжних (В. Баумоля, Дж. Вільсона, Х. Демзеца, Б. Депортера, Т. Ділоренцо, Дж. Панзара та ін.) та вітчизняних (В. Базилевича, В. Венгера, Ю. Кравченка, Г. Филок та ін.) науковців.

Монополії почали з'являтися ще кілька століть тому, але великого поширення вони набули наприкінці XIX і на початку XX ст. Можливість диктувати ціни є найбільш визначальним критерієм монопольного утворення. Необхідно мати на увазі: як для контролю над акціонерним товариством досить мати в одних руках 20, а то й 10 % акцій, так для панування на ринку великому підприємству достатньо виробляти 10-20 % продукції. У світовій же практиці монополією вважається зосередження в одних руках 30 % ринку [1]. Однією з найбільш розповсюджених причин монополії є урядова політика, спрямована на контроль над виробництвом певної продукції та надання певних послуг.

Природна монополія виникає внаслідок об'єктивних причин. По-перше, вона може з'явитись у випадку, коли весь обсяг певного товару чи послуги є продуктом однієї чи кількох фірм. Конкуренція в цьому випадку неможлива або й небажана (скажімо, у енергозабезпеченні, метрополітені). По-друге, ця форма монополії виникає в сільському господарстві та добувних галузях промисловості. У Законі України "Про природні монополії" при визначенні природної монополії увага також акцентується на ефекті масштабу господарської діяльності, хоча одночасно наголошується на незамінимості для споживачів відповідних видів продукції (послуг) [2]. У цьому законі природна монополія визначається як стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є ефективнішим за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва). Товари (послуги), що виробляються суб'єктами природної монополії, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги). До переваг природної монополії можна віднести можливості: максимально використовувати ефект від масштабу виробництва, що призводить до зниження витрат на виробництво одиниці продукції, мобілізації значних фінансових ресурсів для підтримки засобів виробництва на належному рівні, використання досягнень НТП, дотримання єдиних стандартів на вироблену продукцію та послуги, заміни ринкового механізму, тобто ринкової економічної організації, внутріfirmовою ієрархією й системою контрактних відносин, що дозволить скоротити втрати, пов'язані з ризиком і невизначеністю.

Антимонопольний комітет України визначає два види зловживань монопольним (домінуючим) становищем: по-перше, антиконкурентного характеру, по-друге, спрямовані на отримання безпосереднього зиску. Природні монополії продовжують залишатися найбільш монополізованим сектором економіки, в якому спостерігається значна кількість антиконкурентних зловживань. Переважна більшість порушень законодавства про захист економічної конкуренції має ціновий характер, стосується встановлення монопольно

високих цін для всіх або окремих категорій споживачів, або дискримінаційних цін, що обмежує права окремих споживачів.

Висновки. Надмірною залишається вага в загальному обсязі виробництва сфери природних монополій, недосконаліми – механізми державного регулювання цієї сфери, не виправдано високим є рівень концентрації ряду потенційно конкурентних ринків, на більшості ринків не створені рівні умови конкуренції для всіх суб'єктів господарювання. основним завданням держави у сфері захисту економічної конкуренції є забезпечення дієвої та цілеспрямованої політики розвитку конкуренції, захист конкурентної структури тих ринків, на яких вона склалася, створення сприятливих умов для вступу нових суб'єктів господарювання на ринки, що характеризуються високим рівнем концентрації.

1. Лагутін В. Шкода від монополій і користь від конкуренції: чи все так просто? / В. Лагутін // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 55-61.

2. Концепція реформування природних монополій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р.: у 2-х т. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. - Суми : СумДУ, 2014. - Т.2. - С. 30-31.